

оточенням; як правило, завищена оцінка себе як особистості й професіонала; цінності центрації на собі й самопрезентації; високий рівень самоконтролю у спілкуванні; невисока здатність до теоретичного узагальнення й середній рівень гнучкості мислення; стиль саморозвитку можна схарактеризувати як «відсутність системи в розвитку» [7].

На думку науковця, і це підтверджено експериментальною роботою, рівень якісної зміни особливостей особистості вчителя не має жорсткого зв'язку з вихідним рівнем якостей його особистості. Педагог, спрямований на саморозвиток, з успіхом опановує систему розвивального навчання й змінює насамперед власні характеристики відповідно до вимог цієї системи. Важливу роль у цьому процесі відіграє і метод навчання вчителів, що має відповідати логіці розвивального навчання й бути спрямованим на виховання особистості педагога. О. Погребняк зауважує, що без повноцінно сформованої особистості вчителя розвивальне навчання неможливе: його або немає, або воно деформоване, що іноді набагато гірше, ніж добротне традиційне навчання.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, на етапі зародження харківської школи з розвивального навчання було створено дослідницькі установи принципово нового типу – експериментальні школи-лабораторії, у рамках яких і проводився генетико-моделюючий експеримент (у формі системного навчання за спеціально розробленими програмами).

Перспективи подальших розвідок. До тематики подальших наукових пошуків у цьому напрямку можна віднести проблему порівняльного аналізу організації розвивального навчання в Україні та Росії.

Список використаних джерел

- Біда О. А. Проблеми розвивального навчання / О.А. Біда: // Початкова школа. – 1999. - №3. – с. 13-17
- Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В.В. Давыдов. – М., 1986.
- Етапи розвитку педагогічної психології [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ouro.ru>
- Зайченко І. В. Історія педагогіки : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / у двох книгах. Книга II. Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. / І. В. Зайченко. – К.: Видавництво Дім «Слово», 2010. – 1032 с.
- Зінченко В. Розум і мислення в контексті розвивального навчання. Сучасні шкільні технології / Зінченко В. – Частина I. – 2004. – С. 95-103.
- Максимюк С. П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання. / С. П. Максимюк. // Педагогіка, 2005. – 667с.
- Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання. Освіта в Україні. Сучасний педагогічний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ocvita.in.ua/>

УДК: 378(09): 78

А.В. Ковтун

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ФАКУЛЬТАТИВНИХ ЗАНЯТЬ З МУЗИКИ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВИШІВ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

Анотація. У статті розкрито зміст факультативних занять з музики у вітчизняних педагогічних вишах другої половині ХХ століття. Зокрема розглянуто особливості організації різноманітної музичної діяльності, специфіку викладання музичних дисциплін, а саме теорії музики і сольфеджіо, історії російської, зарубіжної, радянської та української музики, хорознавства, постановки голосу, хорового класу, диригування та педагогічної практики.

Ключові слова: факультативні заняття, хоровий спів, підготовка майбутніх вчителів.

Kovtun A. Features of maintenance of facultative employments on music for students of pedagogical high schools (second half of xx century).

Annotation. In article the maintenance of facultative employment on music in domestic pedagogical high schools in second half XX of century reveals. In particular, features of the organisation of various musical activity are considered: the theory of music and solfeggio, history of foreign, Soviet and Ukrainian music, voice training, a choral class, conducting and practice.

Key words: facultative employment, choral singing, preparation of the future teachers.

Постановка проблеми у загальному вигляді. На сучасному етапі реформування освітньої системи особливого значення набуває проблема підготовки майбутніх учителів. Саме вчитель є взірцем для підростаючого покоління, носієм духовних, естетичних і національних цінностей, від якого залежить майбутнє нації. Тому сьогодні актуалізується питання всебічного розвитку студентів педагогічних вишів, зокрема підвищення їхньої музично-естетичної культури. Відомо, що різноманітні форми залучення студентської молоді до музичного мистецтва, такі як музичні гуртки, фестивалі, концерти, конкурси, свята, відвідування театрів, не сприяють достатньою мірою повноцінному естетичному їх розвитку, оскільки не мають систематичного, цілеспрямованого характеру. У зв'язку з цим постає потреба у створенні та обґрунтуванні системи музично-естетичного виховання майбутніх учителів, яка поєднувала б вивчення музично-теоретичних дисциплін із виконавською творчістю студентів, що зумовлювало б усебічний їхній розвиток. Вирішенню цієї проблеми значною мірою сприятиме переосмислення та творче використання педагогічно цінного досвіду музично-педагогічної освіти майбутніх учителів, накопиченого вітчизняними педагогічними вишами у другій половині ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Історичні аспекти розвитку музично-естетичної підготовки майбутніх учителів досліджували І. Ларіна, К. Лисяк, В. Попова, А. Пугач, Т. Слободянюк, Т. Танько та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проте недостатньо дослідженими залишаються проблеми факультативних занять з музики у вітчизняних педагогічних вишах другої половини ХХ століття

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття змісту факультативних занять з музики у вітчизняних педагогічних вишах другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед дієвих форм музично-естетичного виховання студентської молоді у вітчизняних педагогічних вишах у другій половині ХХ століття важливе місце належало факультативним заняттям з хорового співу, які поєднували теоретичне навчання з активною участю студентів у творчому процесі. На факультатив зараховувалися студенти всіх факультетів, які мали відповідні музичні здібності. Упродовж чотирирічного навчання вони оволодівали музично-теоретичними знаннями і набували навичок роботи з самодіяльним хором. Так, навчальною програмою факультативу хорового співу передбачалося вивчення таких дисциплін, як теорія музики й сольфеджіо, історія музики, хорознавство, хоровий клас, постановка голосу, хорове диригування і практика. Найпоширенішими формами залучення студентів до музичного мистецтва були лекції, лекції-концерти, індивідуальні й групові практичні заняття, консультації, практика розбору хорової партитури, самостійна робота з хоровим колективом, участь у концертній діяльності, відвідування вистав і концертів з подальшим їх обговоренням, вечори відпочинку, зустрічі з майстрами мистецтва тощо.

З метою раціонального навантаження студентів упродовж року в межах навчального процесу факультативні заняття проводилися двічі на тиждень (за винятком сесійного періоду), тривалість кожного – три академічні години. Винятком були індивідуальні заняття з постановки голосу, які не регулювалися загальним розкладом і призначалися студентам першого та другого курсів із розрахунку близько п'ятнадцяти годин на рік. Слід зазначити, що по закінченні навчання на факультативі студенти складали випускний іспит і отримували відповідний диплом із присвоєнням кваліфікації громадського керівника хорової самодіяльності.

В аспекті досліджуваної проблеми розглянемо детальніше особливості змісту факультативних занять з музики. Так, вивчення циклу музично-теоретичних дисциплін (елементарна теорія музики й сольфеджіо, історія вітчизняної та зарубіжної музики, хорознавство) передбачало навчання студентів правильно оцінювати музичні твори, прищеплення їм навичок практичної роботи з розбору хорового твору й заучування його з самодіяльним хором, розвиток естетичного смаку.

Слід зазначити, що на вивчення курсу теорії музики й сольфеджіо відводилося 90 годин, які розподілялись упродовж трьох років. Важливою умовою ефективного проведення занять з цього курсу було встановлення зв'язку у вивченні теоретичних положень і практичного сольфеджування. Рекомендувалося розпочинати навчання студентів з простих музичних творів і вправ, які були нескладними в ритмічному й інтонаційному сенсі та не вимагали особливої складності для виконання. У подальшому, із набуттям студентами досвіду музично-слухового сприйняття і читання нот, музичний матеріал поступово ускладнювався. Досвід роботи факультативу доводив, що сольфеджування творів із хорового репертуару певного колективу сприяло не лише кращому вивченню теоретичного матеріалу, а й було в нагоді під час роботи студентів над творами в хоровому класі.

Не менш важливою навчальною дисципліною на факультативі хорового співу вважався курс історії зарубіжної, російської та української музики, який ознайомлював студентів із видатними досягненнями вітчизняної та зарубіжної музичної культури. Упродовж трьох років (загальна кількість годин – 90) студенти ознайомлювались з особливостями історичного процесу розвитку музичного мистецтва тієї чи іншої епохи. При цьому навчання здійснювалося також за принципом поступового ускладнення. З метою ефективного закріплення теоретичного матеріалу на кожному занятті організовувалося прослуховування музичних творів. Музичні заняття спрямовувалися на виховання у студентів активного ставлення до музичного мистецтва, пробудження в них інтересу до обговорення актуальних питань і проблем сучасної музичної культури.

Під час викладу матеріалу з історії зарубіжної музики особлива увага зверталася на особливості формування національних шкіл, основні напрямки розвитку музичної культури.

Чільне місце на факультативі відводилося також вивченню курсу хорознавства (16 годин), мета якого полягала в ознайомленні студентів з вокально-хоровою роботою, з видами, формами, методами практичної діяльності випускників із самодіяльним хором. Під час цього курсу вивчались особливості хорових партій, голосів, інтонації, ладу, ансамблю, тощо.

Важливим уявляється те, що факультатив здійснював підготовку керівників хорової самодіяльності не лише для закладів культури, а й для загальноосвітніх шкіл, тому до курсу хорознавства було включено навчальні теми, що забезпечували відповідну підготовку студентів до роботи з дитячими хоровими самодіяльними колективами.

При цьому слід зазначити, що ґрунтовне опанування теоретичного матеріалу підвищувало музичну грамотність студентів і забезпечувало ефективність проведення вокально-хорових занять. Набуті знання студенти закріплювали на практичних заняттях у хоровому класі. Вивчення курсу закінчувалося заліком.

Значна увага приділялась і розвитку вокальних здібностей студентів. Упродовж двох років вони відвідували заняття з вокалу, під час яких ознайомлювались з будовою та можливостями голосового апарату, елементарними основами вокальної техніки, виконували нескладні сольні твори.

На першому році навчання студенти, набували навичок правильного звукоутворення, навчались користуватися співоцьким диханням, вивчали специфічні особливості дитячих голосів.

У подальшому студенти вдосконалювали вокальну техніку: працювали над розширенням діапазону голосу з урахуванням потенційних його можливостей, згладжуванням регістрів, розвитком рухливості й гнучкості в співі, застосуванням різноманітної динаміки, засвоєнням штрихів тощо.

Слід відзначити, що вокальний репертуар був дуже різноманітним і складався з романсів, пісень українських і радянських композиторів, а також містив значну кількість українських народних пісень. По закінченні курсу вокалу студенти закріплювали теоретичні знання і практичні прийоми з постановки голосу, навички правильного використання вокальної техніки під час роботи з самодіяльним хоровими колективом.

Основною й завершальною ланкою циклу навчання на факультативі вважалось хорове диригування, яке проходило індивідуально і в групах на четвертому році навчання (по дві години на тиждень). Цей курс закінчувався випускним іспитом.

Заняття з хорового диригування були спрямовані на оволодіння студентами елементарною технікою диригування, опанування самостійного розбору хорових творів, набуття ними навичок грамотного розучування та диригування хором колективом під час концертної діяльності.

Оволодіння технікою диригування передбачало вивчення й практичне засвоєння різноманітних ритмів, темпів, набуття навичок користування прийомами контрастних динамічних співставлень, агогіки, рухливої динаміки, затакту з усіх долей, ферматами, штрихами, синкопами, акцентами тощо.

Під час самостійної роботи студентів над хоровою партитурою вимагалось вивчення хорових партій, проспівування їх; знання всієї партитури напам'ять, складання анотацій, підготовка історичної довідки про композитора й автора тексту, висвітлення художнього образу твору, що вивчається, тощо.

Під час роботи з розучування музичного твору з хором студенти повинні були стисло розповідати про зміст твору та його художні образи; ілюструвати твори голосом або на інструменті; здійснити його розучування за партіями і з усім хором.

Зазначимо, що музичний репертуар з курсу диригування добирався за принципом від простого до складного, передбачався поступовий перехід від одноголосних хорових творів до чотириголосних і складався з пісень радянських композиторів, творів народнопісенної творчості, нескладних хорових творів вітчизняних і зарубіжних композиторів-класиків.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, протягом другої половини ХХ століття вітчизняними педагогічними вишами приділялася значна увага музично-естетичному розвитку майбутніх учителів. Залучення студентів до музичного мистецтва мало цілеспрямований та систематичний характер. При цьому факультативні заняття з хорового співу не обмежувалися лише участю студентів у хорових колективах, а вмещували перелік комплексу музичних дисциплін. Це сприяло значному зростанню музичної та духовної культури студентської молоді, підвищенню рівня підготовки майбутніх учителів до здійснення музично-естетичної діяльності в закладах освіти.

Перспективи подальших розвідок. Отже, використання цінних ідей та позитивного досвіду музичної підготовки майбутніх вчителів у другій половині ХХ століття сприятиме не лише значному покращенню стану музично-естетичного виховання у сучасних педагогічних вишах України, а й стане підґрунтям для подальшого удосконалення його змісту, форм і методів.

Список використаних джерел

1. Бахарев В. Випускник університету – керівник хору / В. Бахарев // Музика. – 1972. - №1. – С. 14-19.
2. Бахарев В.Л. Факультатив хорового співу для майбутніх учителів / В.Л. Бахарев // Початкова школа. – 1973. - №11. – С. 72-76.
3. Петрова Г.А. Вопросы эстетической подготовки учителя / Г.А. Петрова // Советская педагогика. – 1987. - №8. – С. 93-96.
4. Факультатив хорового пения как одна из форм эстетического воспитания студентов / Научно-исследовательский институт проблем высшей школы. – М.: Отдел научной информации. – 1975. – 42 с.
5. Чиж А.Н., Нечаева О.В. Эстетическое воспитание студенческой молодежи во внеучебное время в 60 – 80 годы ХХ столетия в контексте целостного педагогического процесса / А.Н. Чиж, О.В. Нечаева // Вісник Луганського національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. – ЛНПУ: «Альма-матер». – 2006. - №4(99). – С. 302-310.

УДК:378.147: 78

І.М. Коржавих, Л.В. Юришева

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті розглядаються шляхи підготовки майбутнього вчителя мистецьких дисциплін до інноваційної діяльності на прикладі опанування предметів вокально-хорового циклу.

Ключові слова: учитель мистецьких дисциплін, хоровий клас, інноваційна діяльність.